



## Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (četvrto vijeće)

21. svibnja 2015.\*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Područje slobode, sigurnosti i pravde – Sudska nadležnost u građanskim i trgovačkim stvarima – Uredba (EZ) br. 44/2001 – Posebne nadležnosti – Članak 6. stavak 1. – Tužba protiv više tuženika s domicilom u različitim državama članicama koji su sudjelovali u zabranjenom sporazumu protivno članku 81. UEZ-a i članku 53. Sporazuma o europskom gospodarskom prostoru kako bi im se naložilo da solidarno nadoknade štetu i dostave podatke – Nadležnost suda pred kojim se vodi postupak u pogledu više tuženika – Povlačenje tužbe u odnosu na tuženika koji ima domicil u državi članici pred čijim sudom se vodi postupak – Nadležnost u stvarima koje se odnose na štetne radnje, delikte ili kvazi-delikte – Članak 5. stavak 3. – Sporazumi o prenošenju nadležnosti – Članak 23. – Učinkovita provedba zabrane sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja“

U predmetu C-352/13,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Landgericht Dortmund (Njemačka), odlukom od 29. travnja 2013., koju je Sud zaprimio 26. lipnja 2013., u postupku

### **Cartel Damage Claims (CDC) Hydrogen Peroxide SA**

protiv

**Akzo Nobel NV,**

**Solvay SA/NV,**

**Kemira Oyj,**

**FMC Foret SA,**

uz sudjelovanje:

**Evonik Degussa GmbH,**

**Chemoxal SA,**

**Edison SpA,**

SUD (četvrto vijeće),

u sastavu: L. Bay Larsen, predsjednik vijeća, K. Jürimäe, J. Malenovský, M. Safjan (izvjestitelj) i A. Prechal, suci,

\* Jezik postupka: njemački

nezavisni odvjetnik: N. Jääskinen,

tajnik: A. Calot Escobar,

uzimajući u obzir pisani postupak,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za Cartel Damage Claims (CDC) Hydrogen Peroxide SA, T. Funke, *Rechtsanwalt*,
- za Akzo Nobel NV, M. Blaum i T. Paul, *Rechtsanwälte*,
- za Solvay SA/NV, M. Klusmann i T. Kreifels, *Rechtsanwälte*,
- za Kemira Oyj, U. Börger i R. Lahme, *Rechtsanwälte*,
- za FMC Foret, SA, B. Uphoff, *solicitor*, i S. Woitz, *Rechtsanwalt*,
- za Evonik Degussa GmbH, C. Steinle i S. Wilske, *Rechtsanwälte*,
- za Edison SpA, A. Rinne i T. Mühlbach, *Rechtsanwälte*,
- za francusku vladu, D. Colas i J. Bousin, u svojstvu agenata,
- za Europsku komisiju, A.-M. Rouchaud-Joët, M. Wilderspin i G. Meessen, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 11. prosinca 2014.,

donosi sljedeću

### Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 5. točke 3., članka 6. točke 1. i članka 23. Uredbe Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o [sudskoj] nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (SL 2001, L 12, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 3., str. 30.).
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između Cartel Damage Claims (CDC) Hydrogen Peroxide SA (u daljnjem tekstu: CDC), sa sjedištem u Bruxellesu (Belgija), i Akzo Nobel NV, Solvay SA/NV, Kemira Oyj i FMC Foret SA, sa sjedištima u državama članicama različitim od Savezne Republike Njemačke, zbog njegove tužbe za naknadu štete, podnesene zbog potraživanja na ime naknade štete koju je tužitelju ustupio 71 poduzetnik koji je navodno pretrpio štetu zbog povrede članka 81. UEZ-a i članka 53. Sporazuma o Europskom gospodarskom prostoru od 2. svibnja 1992. (SL 1994., L 1, str. 3., u daljnjem tekstu: Sporazum o EGP-u) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 11., svezak 6., str. 4.).

## Pravni okvir

3 Uvodne izjave 2., 11., 12., 14. i 15. Uredbe br. 44/2001 navode:

„(2) Određene razlike između nacionalnih propisa kojima su uređeni nadležnost i priznavanje sudskih odluka sprečavaju ispravno djelovanje unutarnjeg tržišta. Nužno je da države članice koje ova Uredba obvezuje usvoje propise za ujedinjavanje pravila o sukobu nadležnosti u građanskim i trgovačkim stvarima te za pojednostavljivanje formalnosti s ciljem brzog i jednostavnog priznavanja i izvršenja sudskih odluka.

[...]

(11) Propisi o nadležnosti moraju biti izuzetno predvidljivi i utemeljeni na načelu da se nadležnost uglavnom utvrđuje prema domicilu tuženika, pri čemu takva nadležnost mora uvijek postojati, osim u nekim točno određenim slučajevima, u kojima je zbog predmeta spora ili autonomije stranaka opravdana neka druga poveznica. Domicil pravne osobe mora biti autonomno utvrđen kako bi zajednička pravila bila transparentnija i kako bi se izbjegli sukobi nadležnosti.

(12) Osim domicila tuženika, trebale bi postojati alternativne osnove za utvrđivanje nadležnosti, utemeljene na bliskoj vezi između suda i postupka ili radi olakšavanja ispravnog suđenja.

[...]

(14) Autonomija stranaka ugovora koji se ne odnosi na osiguranje, potrošnju ili zapošljavanje, ako je dopuštena samo ograničena autonomija za određivanje nadležnosti sudova, mora se poštovati, ali uz poštovanje isključivih nadležnosti utvrđenih ovom Uredbom.

(15) U interesu skladnog zadovoljavanja pravde potrebno je smanjiti mogućnost vođenja paralelnih postupaka i osigurati da u dvjema državama članicama ne budu donesene dvije nepomirljive presude. [...]"

4 Članci 2. do 31. navedene uredbe, koji se nalaze u poglavlju II. te uredbe, uređuju pravila nadležnosti.

5 U odjeljku 1. toga poglavlja pod naslovom „Opće odredbe“ nalazi se članak 2., u kojem stavak 1. glasi kako slijedi:

„[Ne dovodeći u pitanje] odredbe ove Uredbe, osobama s domicilom u nekoj državi članici sudi se pred sudovima te države članice, bez obzira na njihovo državljanstvo.“

6 Prema članku 5. točki 3. Uredbe br. 44/2001 osoba s domicilom u državi članici može u drugoj državi članici biti tužena „u stvarima koji se odnose na štetne radnje, delikte ili kvazi-delikte, pred sudovima u mjestu u kojemu se dogodio štetni događaj ili bi se on mogao dogoditi“.

7 Člankom 6. točkom 1. navedene uredbe predviđeno je:

„Osoba s domicilom u državi članici može biti tužena:

1) ako je ona jedan od više tuženika, i pred sudom u mjestu u kojemu bilo koja od tuženih osoba ima domicil, pod uvjetom da su tužbe toliko usko povezane da ih je bolje obrađivati zajedno kako bi se izbjegla opasnost donošenja nepomirljivih sudskih odluka u odvojenim postupcima“.

- 8 Članak 23. Uredbe br. 44/2001, koji se nalazi u odjeljku 7. poglavlja II. te uredbe, pod nazivom „Ugovorena nadležnost“, u stavku 1. propisuje:

„Ako se stranke, od kojih jedna ili više njih ima domicil u državi članici, sporazume da će sud ili sudovi države članice biti nadležni za sporove koji nastanu ili su nastali u vezi s određenim pravnim odnosom, nadležan će biti taj sud ili ti sudovi. Takva nadležnost je isključiva, osim ako su stranke postigle drugačiji sporazum. Takav sporazum o prenošenju nadležnosti postiže se:

- a) u pisanom obliku, ili se potvrđuje u pisanom obliku; ili
- b) u obliku koji je u skladu s praksom uvriježenom među strankama; ili
- c) u međunarodnoj trgovini u obliku koji je u skladu s običajima koji su strankama poznati ili bi im morali biti poznati, a opće su poznati u međunarodnoj trgovini i redovito ih poštuju stranke ugovora iste vrste u okviru trgovine o kojoj je riječ.“

### Glavni postupak i prethodna pitanja

- 9 CDC, belgijsko trgovačko društvo sa sjedištem u Bruxellesu, bavi se isplatom, sudskim i izvansudskim putem, odštetnih potraživanja društava pogođenih zabranjenim sporazumom. Dana 16. ožujka 2009. podnijelo je tužbu za naknadu štete pred sudom koji je uputio zahtjev protiv šest društava koje se bave kemijskim proizvodima i koja, osim intervenijenta i bivšeg tuženika, Evonik Degussa GmbH (u daljnjem tekstu: Evonik Degussa), čije sjedište je u Essenu (Njemačka), imaju sjedišta u pet država članica različitih od Savezne Republike Njemačke.
- 10 U potporu svojoj tužbi, kojom CDC zahtijeva da se tuženicima u glavnom postupku naloži plaćanje naknade štete i dostavljanje podataka, to društvo se poziva na Odluku Komisije 2006/903/EZ od 3. svibnja 2006. o postupku primjene članka 81. UEZ-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u protiv Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Chemicals Holding AB, EKA Chemicals AB, Degussa AG, Edison SpA, FMC Corporation, FMC Foret SA, Kemira OYJ, L’Air Liquide SA, Chemoxal SA, Snia SpA, Caffaro Srl, Solvay SA/NV, Solvay Solexis SpA, Total SA, Elf Aquitaine SA i Arkema SA (Predmet COMP/F/C.38.620 — vodikov peroksid i perborat) (SL L 353, str. 54.), kojom je Europska komisija utvrdila da su, što se tiče vodikova peroksida i natrijeva perborata, tuženici u glavnom postupku i drugi poduzetnici sudjelovali u jedinstvenoj i trajnoj povredi te tako povrijedili zabranu sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja iz članka 81. EZ-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u. U toj se odluci navodilo da je postupanje koje predstavlja povredu započelo najkasnije 31. siječnja 1994. i da je trajalo barem do 31. prosinca 2000. Prema navedenoj odluci, povreda se u načelu sastojala od razmjene važnih i povjerljivih podataka o tržištu i/ili o poduzetnicima, od nadzora i/ili ograničavanja proizvodnje, podjele tržišnih udjela i klijenata te fiksiranja i nadziranja cijena u okviru sastanaka te višestranih i/ili dvostranih telefonskih razgovora koji su se više ili manje redovno održavali uglavnom u Belgiji, Njemačkoj i Francuskoj.
- 11 U tom pogledu, CDC se poziva na sporazume koji se odnose na ustup odštetnih potraživanja, sklopljene sa 32 poduzetnika sa sjedištem u trinaest različitih država članica Europske unije ili Europskog gospodarskog prostora (EGP), od kojih su neki poduzetnici prethodno sklopili takve sporazume o ustupu tražbine s 39 drugih poduzetnika. Dotični poduzetnici obavljaju djelatnost u sektoru obrade celuloze i papira. Prema navodima CDC-a, ti poduzetnici su između 1994. i 2006. kupili značajne količine vodikova peroksida u različitim državama članicama Unije ili EGP-a, s time da je, kada je riječ o više poduzetnika, više njih vodikov peroksid dostavljalo u postrojenja smještena u više država članica. Prema tuženicima u glavnom postupku, neki od predmetnih ugovora sadržavali su arbitražne klauzule te sporazume o prenošenju nadležnosti.

- 12 Tijekom rujna 2009. CDC je povukao tužbu protiv Evonik Degussae nakon sklapanja nagodbe s tim društvom. Krajem 2009. tuženici u glavnom postupku koji su još bili stranke pozvali su potonju te Chemoxal SA i Edison SpA da stupe u parnicu. Tuženici u glavnom postupku, osim toga, istaknuli su prigovor nenadležnosti suda koji je uputio zahtjev, pozivajući se, osobito, na različite sporazume o prenošenju nadležnosti i arbitražne klauzule ugrađene u neke od ugovora o prodaji koji su ih povezivali s navodno pogodnim poduzetnicima.
- 13 U tom okviru, sud koji je uputio zahtjev smatra da može biti međunarodno nadležan samo na temelju odredaba članka 5. točke 3. i članka 6. točke 1. Uredbe br. 44/2001. Ako su uvjeti za tu nadležnost ispunjeni, CDC može tužiti tuženike pred jednim od sudova nadležnih temeljem tih odredbi, osim ako nadležnost tih sudova nije valjano isključena člankom 23. te uredbe ili arbitražnom klauzulom.
- 14 U tim je okolnostima Landgericht Dortmund odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1. Treba li članak 6. točku 1. Uredbe br. 44/2001 tumačiti na način da je prikladno – kada se od tuženika koji ima sjedište u državi suda, i drugih tuženika koji imaju sjedišta u drugim državama članicama, tužbom zahtijeva da solidarno naknade štetu i dostave podatke zbog jedinstvene i trajne povrede koju su počinili u više država članica na različitim mjestima i u različito vrijeme (pri čemu je povredu članka 81. UEZ-a, članka 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u utvrdila Komisija)– spomenute zahtjeve raspraviti zajedno te o njima odlučiti istovremeno kako bi se izbjegle odluke koje bi mogle biti nepomirljive ako bi se zahtjevi odlučivali odvojeno?

U tom kontekstu, treba li uzeti u obzir da je tužba podnesena protiv tuženika sa sjedištem u državi suda povučena nakon što je tužba dostavljena svim tuženicima i prije isteka roka kojeg je sud odredio za davanje odgovora na tužbu te prije početka prvog ročišta?

2. Treba li članak 5. točku 3. Uredbe br. 44/2001 tumačiti na način da je, kada se protiv tuženika sa sjedištima u različitim državama članicama tužbom zahtijeva dostava podataka i naknada štete zbog jedinstvene i trajne povrede u kojoj su u više država članica sudjelovali u različito vrijeme i na različitim mjestima (a da je povredu članka 81. EZ-a, čl. 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u utvrdila Komisija) u odnosu na svakog tuženika i u odnosu na sve vidove zatražene štete ili sveukupnu štetu do štetnog događaja došlo u državama članicama u kojima su se sklapali ili provodili nezakoniti sporazumi?
3. U slučaju tužbi za naknadu štete zbog povrede članka 81. UEZ-a, članka 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u (zabrana sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja), omogućuje li načelo učinkovite provedbe zabrane sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja u pravu Unije uzimanje u obzir arbitražnih klauzula i sporazuma o prenošenju nadležnosti sadržanih u ugovorima o isporuci robe kada se takvim uzimanjem u obzir odstupa od pravila međunarodne nadležnosti predviđenih člankom 5. točkom 3. i/ili člankom 6. točkom 1. Uredbe br. 44/2001, za sve tuženike i/ili za sve ili dio podnesenih zahtjeva?“

## O prethodnim pitanjima

### *Prvo pitanje*

- 15 Svojim prvim pitanjem, sud koji je uputio zahtjev želi saznati, u biti, treba li članak 6. točku 1. Uredbe br. 44/2001 tumačiti na način da se pravilo koncentracije nadležnosti u slučaju više tuženika koju ta odredba ustanovljuje može primjenjivati u tužbi kojom se zahtijeva naknada štete za koju solidarno odgovaraju i u čijem se okviru zahtijeva dostava podataka, od poduzetnika koji su na različite načine na geografskom i vremenskom planu sudjelovali u jedinstvenoj i trajnoj povredi zabrane sporazuma

protivnih pravilima tržišnog natjecanja predviđenih pravom Unije koja je utvrđena odlukom Komisije, i to čak i kada je tužitelj povukao tužbu u odnosu na jedinog od više tuženika koji ima domicil u državi članici u kojoj se nalazi sud pred kojim se vodi postupak.

- 16 Kako bi se odgovorilo na to pitanje, ponajprije treba podsjetiti da članak 6. točku 1. Uredbe br. 44/2001 treba tumačiti na autonoman način, pozivajući se na sustav i ciljeve te uredbe (vidjeti presudu Reisch Montage, C-103/05, EU:C:2006:471, t. 29.).
- 17 Pravilo nadležnosti navedeno u članku 6. stavku 1. predviđa da, ako ima više tuženika, oni mogu biti tuženi i pred sudom u mjestu u kojemu bilo koji od tuženika ima domicil, pod uvjetom da su tužbe toliko usko povezane da ih je bolje obrađivati zajedno kako bi se izbjegla opasnost donošenja nepomirljivih sudskih odluka u odvojenim postupcima (presude Painer, C-145/10, EU:C:2011:798, t. 73., kao i Sapir i dr., C-645/11, EU:C:2013:228, t. 40.).
- 18 Ovo posebno pravilo, budući da se njime odstupa od načela nadležnosti suda prema domicilu tuženika navedenog u članku 2. Uredbe br. 44/2001, treba usko tumačiti ne dopuštajući tumačenje koje ide izvan slučajeva što ih ta uredba izrijekom predviđa (vidjeti presudu Painer, C-145/10, EU:C:2011:798, t. 74.).
- 19 Sukladno uvodnim izjavama 12. do 15. Uredbe br. 44/2001, ovo pravilo nadležnosti odgovara potrebama olakšavanja dobrog sudovanja, maksimalnog smanjenja mogućnosti vođenja paralelnih postupaka i izbjegavanja donošenja nepomirljivih sudskih odluka u odvojenim postupcima (presuda Painer, C-145/10, EU:C:2011:798, t. 77.).
- 20 Stoga, za primjenu članka 6. točke 1. Uredbe br. 44/2001 treba provjeriti postoji li među različitim zahtjevima koje je podnio isti tužitelj protiv različitih tuženika, takva povezanost da je bolje da se o njima odluči istovremeno kako bi se izbjegla opasnost donošenja nepomirljivih sudskih odluka u odvojenim postupcima (vidjeti presude Freeport, C-98/06, EU:C:2007:595, t. 39., kao i Sapir i dr., C-645/11, EU:C:2013:228, t. 42.). U tom pogledu, kako bi se odluke mogle smatrati nepomirljivima, nije dovoljno postojanje razlika u ishodu sporova, već je potrebno da ta razlika nastane u okviru iste činjenične i pravne situacije (vidjeti presude Freeport, C-98/06, EU:C:2007:595, t. 40.; Painer, C-145/10, EU:C:2011:798, t. 79., kao i Sapir i dr., C-645/11, EU:C:2013:228, t. 43.).
- 21 Što se tiče uvjeta postojanja iste činjenične i pravne situacije, treba smatrati da je ispunjen u okolnostima poput onih u glavnom postupku. Unatoč činjenici što su tuženici u glavnom postupku sudjelovali na različiti način, kako geografski tako i vremenski, u provedbi dotičnog zabranjenog sporazuma sklapajući i izvršavajući ugovore u skladu s tim sporazumom, taj sporazum predstavlja, prema Odluci 2006/903 na koju se zahtjevi u glavnom postupku oslanjaju, jedinstvenu i trajnu povredu članka 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u. Međutim, ta odluka ne utvrđuje uvjete za njihovu eventualnu građanskopravnu odgovornost, moguće, solidarnu, što se određuje u skladu s nacionalnim pravom svake države članice.
- 22 Kada se radi, konačno, o opasnosti donošenja nepomirljivih sudskih odluka, s obzirom na to da se različita nacionalna prava mogu razlikovati što se tiče uvjeta građanskopravne odgovornosti sudionika u zabranjenom sporazumu, iz tih okolnosti proizlazi opasnost od nepomirljivih odluka u slučaju kada bi tužbe pred sudovima različitih država članica podnosila navodna žrtva zabranjenih sporazuma.
- 23 Ipak, treba podsjetiti da, čak i u slučaju kada bi se različiti zakoni primjenjivali na tužbe za naknadu štete koje je CDC podnio protiv tuženika u glavnom postupku temeljem pravila međunarodnog privatnog prava koja se primjenjuju pred sudom pred kojim je pokrenut postupak, ta razlika u pravnim temeljima sama po sebi ne stvara prepreku primjeni članka 6. stavka 1. Uredbe br. 44/2001, pod uvjetom da su tuženici mogli predvidjeti da postoji rizik da će biti tuženi u državi članici gdje barem jedan od njih ima domicil (vidjeti presudu Painer, C-145/10, EU:C:2011:798, t. 84.).

- 24 Zadnje navedeni uvjet ispunjen je kada postoji obvezujuća odluka Komisije kojom se utvrđuje jedinstvena povreda prava Unije te se na toj činjenici temelji odgovornost svakog sudionika za štete proizašle iz deliktne radnje svih sudionika u toj povredi. Naime, pod tim okolnostima, navedeni sudionici su trebali očekivati da će biti tuženi pred sudovima države članice u kojoj jedan od njih ima domicil.
- 25 Stoga treba smatrati da činjenica odvojenog odlučivanja o tužbama za naknadu štete protiv više društava sa sjedištima u različitim državama članicama koja su sudjelovala u jedinstvenom i trajnom zabranjenom sporazumu, povrjeđujući time pravo tržišnog natjecanja Unije, može dovesti do nepomirljivih sudskih odluka u smislu članka 6. točke 1. Uredbe br. 44/2001.
- 26 S obzirom na navedeno, potrebno je još ispitati u kojoj mjeri povlačenje tužbe tužitelja u glavnom postupku u odnosu na jedinog tuženika koji ima domicil u državi članici u kojoj se nalazi sud pred kojim se vodi postupak može isključiti primjenjivost pravila o nadležnosti propisanog člankom 6. točkom 1. Uredbe br. 44/2001.
- 27 Prema ustaljenoj sudskoj praksi, to se pravilo ne može primjenjivati na način da se njime tužitelju može dopustiti da podnese tužbu protiv više tuženika samo u cilju da se jednome od njih uskrati nadležnost suda države članice u kojoj ima domicil (presude Reisch Montage, C-103/05, EU:C:2006:471, t. 32., i Painer, C-145/10, EU:C:2011:798, t. 78.).
- 28 Sud je ipak naveo da se u vrijeme podnošenja tužbi protiv različitih tuženika koje su u smislu članka 6. točke 1. Uredbe br. 44/2001 povezane, pravilo o nadležnosti iz te odredbe primjenjuje, a da usto nije potrebno odvojeno utvrđivati da tužbe nisu podnesene samo u cilju uskraćivanja jednom od tuženika nadležnosti suda države članice u kojoj ima domicil (vidjeti presudu Freeport, C-98/06, EU:C:2007:595, t. 54.).
- 29 Slijedi da, kada se radi o tužbama koje su u vrijeme podnošenja povezane u smislu članka 6. točke 1. Uredbe br. 44/2001, sud pred kojim se postupak vodi može utvrđivati eventualnu zlouporabu pravila o nadležnosti iz te odredbe samo kada postoje uvjerljivi indiciji koji mu omogućuju zaključiti da je podnositelj zahtjeva stvorio ili na umjetan način održavao uvjete za primjenu navedene odredbe.
- 30 U glavnom postupku neke od stranaka navode da je prije podnošenja tužbe u glavnom postupku postignuto mirno rješenje spora sklapanjem nagodbe između tužitelja u glavnom postupku i Evonik Degussae, čije sjedište se nalazi u Njemačkoj, te da su te stranke dobrovoljno odgovile formalno sklapanje te nagodbe do nakon podnošenja te tužbe, samo u cilju određivanja nadležnosti suda pred kojim se vodi glavni postupak u odnosu na ostale tuženike u glavnom postupku.
- 31 Kako bi se mogla isključiti primjena pravila o nadležnosti iz članka 6. točke 1. Uredbe br. 44/2001, takva tvrdnja mora ipak biti potkrijepljena uvjerljivim indicijama kojima se utvrđuje postojanje tajnog dogovora dotičnih stranaka s ciljem umjetnog stvaranja ili održavanja uvjeta za primjenu te odredbe u trenutku podnošenja tužbe.
- 32 Iako je na sudu pred kojim se vodi postupak ocjenjivanje navedenih indicija, potrebno je pojasniti da samo činjenica da su vođeni razgovori o eventualnom mirnom rješenju spora ne znači da se radi o tajnom sporazumu. Naprotiv, bilo bi tako kada bi se ispostavilo da je takva nagodba stvarno bila sklopljena, ali je bila prikrivena kako bi se stvorio dojam da su ispunjeni uvjeti za primjenu članka 6. točke 1. Uredbe br. 44/2001.
- 33 S obzirom na sve navedeno, na prvo pitanje treba odgovoriti da članak 6. točku 1. Uredbe br. 44/2001 treba tumačiti na način da se pravilo koncentracije nadležnosti u slučaju više tuženika koje ta odredba ustanovljuje može primjeniti u pogledu tužbe kojom se zahtijeva naknada štete za koju solidarno odgovaraju i u čijem se okviru zahtijeva dostava podataka, od poduzetnika koji su na geografskom i vremenskom planu na različite načine sudjelovali u jedinstvenoj i trajnoj povredi zabrane sporazuma

protivnih pravilima tržišnog natjecanja predviđenih pravom Unije koja je utvrđena odlukom Komisije, i to čak i kada je tužitelj povukao tužbu u odnosu na jedinog od više tuženika koji ima domicil u državi članici u kojoj se nalazi sud pred kojim se vodi postupak, osim ako nije utvrđeno postojanje tajnog dogovora između tužitelja i navedenog tuženika s ciljem umjetnog stvaranja ili održavanja uvjeta primjene navedene odredbe na dan podnošenja te tužbe.

### *Drugo pitanje*

- 34 Svojim drugim pitanjem, sud koji je uputio zahtjev želi saznati treba li članak 5. točku 3. Uredbe br. 44/2001 tumačiti na način da se – kada se protiv tuženika sa sjedištima u različitim državama članicama tužbom zahtijeva naknada štete zbog povreda članka 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u koju je utvrdila Komisija, zbog jedinstvene i trajne povrede u kojoj su sudjelovali u više država članica na različite datume i na različitim mjestima, u odnosu na svakog tuženika i za sve vidove navedene štete – smatra da se štetni događaj dogodio u državama članicama u kojima su se tajni sporazumi sklapali ili provodili.
- 35 Budući da je značajka okolnosti slučaja iz glavnog predmeta ta da je više eventualnih odštetnih potraživanja koje je tužitelju u glavnom postupku ustupilo više poduzetnika koji su navodno žrtve kartela proizvođača vodikova peroksida zajednički obuhvaćeno tužiteljevim tužbenim zahtjevom, ponajprije treba podsjetiti, da ustup potraživanja koji je proveo prvotni vjerovnik, ne može, sam po sebi, utjecati na određivanje nadležnog suda prema članku 5. točki 3. Uredbe br. 44/2001 (presuda ÖFAB, C-147/12, EU:C:2013:490, t. 58.).
- 36 Slijedi da je za svako odštetno potraživanje neovisno o tome je li ono bilo predmetom ustupa ili zajednički obuhvaćeno tužbenim zahtjevom potrebno ispitati gdje se dogodio štetni događaj.
- 37 U tom pogledu, treba podsjetiti da članak 5. točku 3. Uredbe br. 44/2001 treba autonomno i usko tumačiti (presuda Kolassa, C-375/13, EU:C:2015:37, t. 43.).
- 38 Ostaje činjenica da se izraz „mjesto u kojemu se dogodio štetni događaj ili bi se on mogao dogoditi“ koji se spominje u članku 5. točki 3. Uredbe br. 44/2001 odnosi kako na mjesto gdje je nastala šteta tako i na mjesto uzročnog događaja koji je doveo do nastanka štete, tako da bi tuženik mogao biti tužen, prema izboru tužitelja, pred sudom jednog ili drugog od navedenih mjesta (presude Melzer, C-228/11, EU:C:2013:305, t. 25., i Kolassa, C-375/13, EU:C:2015:37 t. 45.).
- 39 Na temelju ustaljene sudske prakse, pravilo nadležnosti predviđeno u članku 5. točki 3. Uredbe temelji se na postojanju posebno bliske veze između spora i sudova mjesta u kojemu se dogodio štetni događaj ili bi se on mogao dogoditi, koja opravdava dodjeljivanje nadležnosti tim sudovima radi pravilnog suđenja i procesne ekonomije (presude Melzer, C-228/11, EU:C:2013:305, t. 26., i Hi Hotel HCF, C-387/12, EU:C:2014:215, t. 28.).
- 40 Naime, u stvarima koje se odnose na delikte i kvazi-delikte sud mjesta gdje se dogodio štetni događaj ili bi se on mogao dogoditi obično je najprikladniji za odlučivanje, osobito iz razloga blizine spora i lakog izvođenja dokaza (presuda Melzer, C-228/11, EU:C:2013:305, t. 27.).
- 41 Identifikacija jedne od poveznica priznatih u sudskoj praksi navedenoj u točki 38. ove presude, mora stoga omogućiti utvrđivanje nadležnosti suda koji je objektivno u najboljem položaju da procijeni jesu li ispunjene pretpostavke za utvrđivanje odgovornosti tužene stranke, tako da se tužba može valjano podnijeti samo pred sudom na čijem se području nadležnosti nalazi mjerodavna poveznica (presude Coty Germany, C-360/12, EU:C:2014:1318, t. 48., i Kolassa, C-375/13, EU:C:2015:37, t. 47.).
- 42 Potrebno je ispitati, gdje se u okolnostima glavnog postupka nalaze poveznice pomoću kojih se može utvrditi nadležnost suda u deliktima i kvazi-deliktima stvarima.



## Mjesto uzročnog događaja

- 43 Što se tiče mjesta uzročnog događaja, ponajprije treba istaknuti da su u okolnostima poput onih u glavnom postupku kupci doista nabavljali proizvode u okviru ugovornih odnosa s različitim sudionicima u odnosnom zabranjenom sporazumu. Međutim, događaj koji je uzrokovao navedenu štetu nije eventualna povreda ugovornih obveza, već ograničenje slobode ugovaranja zbog tog zabranjenog sporazuma, jer je to ograničenje za kupca značilo nemogućnost nabavljanja po cijeni koju određuju zakoni tržišta.
- 44 U tim okolnostima, mjesto uzročnog događaja koji je doveo do nastanka štete koja se sastojala od dodatnih troškova koje je kupac morao isplatiti zbog toga što je zabranjeni sporazum iskrivio cijene na tržištu može se identificirati, na apstraktan način, kao mjesto gdje je takav sporazum sklopljen. Naime, jednom kada je takav sporazum sklopljen, sudionici takvog sporazuma svojim djelovanjem ili propuštanjem djelovanja dovode do blokiranja tržišnog natjecanja i iskrivljavanja cijena. U slučaju kada bi to mjesto bilo poznato, dodjeljivanje nadležnosti sudovima toga mjesta odgovaralo bi ciljevima navedenim u točki 39. ove presude.
- 45 Međutim, ovo razmatranje nije relevantno u okolnostima poput onih u glavnom postupku, gdje, prema utvrđenjima Komisije, izloženim u odluci kojom se upućuje prethodno pitanje, ne bi bilo moguće identificirati samo jedno mjesto gdje je dotični zabranjeni sporazum bio sklopljen, s obzirom da se taj sporazum sastojao od više tajnih sporazuma dogovorenih tijekom različitih sastanaka i konzultacija koji su se događali na više različitih lokacija u Uniji.
- 46 Prethodna razmatranja ne dovode u pitanje slučaj kada bi sklapanje jednog posebnog sporazuma između više onih koji su zajedno činili predmetni nezakoniti sporazum, samo za sebe bilo uzročni događaj koji je doveo do nastanka štete navodno prouzročene kupcu, u kojem bi slučaju sud na čijem je području nadležnosti predmetni sporazum sklopljen tada bio nadležan i za odlučivanje o šteti koja je tako prouzročena kupcu.
- 47 U potonjem slučaju, kao i u onom u kojem bi sud koji je uputio zahtjev trebao zaključiti da je zabranjeni sporazum u glavnom postupku ipak bio definitivno sklopljen na području njegove nadležnosti, potrebno je također razmotriti može li više sudionika toga zabranjenog sporazuma biti tuženo pred istim sudom.
- 48 U drugom kontekstu, Sud je već odlučivao da članak 5. točka 3. Uredbe br. 44/2001 ne dopušta utvrđivanje sudske nadležnosti u odnosu na drugog navodnog počinitelja navedene štete koji nije djelovao na području nadležnosti suda pred kojim se vodi postupak, prema mjestu na kojem se dogodio štetni događaj, a koja se pripisuje jednom od navodnih počinitelja štete, koji nije stranka u sporu (presuda Melzer, C-228/11, EU:C:2013:305, t. 41.).
- 49 Naprotiv, u okolnostima poput onih u glavnom postupku, ništa se ne protivi tomu da više sudionika bude tuženo pred istim sudom.
- 50 Slijedi da na temelju članka 5. točke 3. Uredbe br. 44/2001 dodjeljivanje nadležnosti za odlučivanje o šteti koju je taj sporazum navodno prouzročio na temelju uzročnog događaja i u odnosu na sve sudionike nezakonitog sporazuma, ovisi o identifikaciji, u području nadležnosti suda pred kojim se vodi postupak, konkretnog događaja prilikom kojega je taj sporazum bio stvarno sklopljen ili je došlo do dogovora koji je sam bio uzrok štete navodno prouzročene kupcu.

## Mjesto nastanka štete

- 51 Kao što je navedeno u točki 41. ove presude, identifikacija mjesta nastanka štete mora omogućiti određivanje nadležnosti suda koji je objektivno u najboljem položaju da procijeni jesu li ispunjene pretpostavke za utvrđivanje odgovornosti tužene stranke.
- 52 Iz sudske prakse Suda proizlazi da je mjesto nastanka štete ono u kojem se navodna šteta konkretno manifestira (vidjeti presudu Zuid-Chemie, C-189/08, EU:C:2009:475, t. 27.). Što se tiče štete koja se sastoji od dodatnih troškova plaćenih zbog umjetno visoke cijene, poput cijene vodikova peroksida koja je bila predmet zabranjenog sporazuma u glavnom postupku, to mjesto se može identificirati samo pojedinačno za svaku navodnu žrtvu te se nalazi, u načelu, tamo gdje je registrirano sjedište žrtve.
- 53 Navedeno mjesto u potpunosti jamči procesnu ekonomiju eventualnog postupka, budući da ispitivanje zahtjeva za naknadu štete navodno prouzročene određenom poduzetniku nezakonitim sporazumom čije postojanje je Komisija već utvrdila obvezujućom odlukom, u bitnome ovisi o odgovarajućim okolnostima koji se odnose na situaciju toga poduzetnika. Pod tim okolnostima, sud mjesta u kojem taj poduzetnik ima registrirano sjedište očigledno je u najboljem položaju za odlučivanje o tom zahtjevu.
- 54 Tako identificiran sud nadležan je za odlučivanje o tužbi protiv bilo kojeg od sudionika zabranjenog sporazuma ili protiv većeg broja sudionika, za sveukupnu štetu nanесenu tom poduzetniku zbog dodatnih troškova koje je morao platiti kako bi nabavio proizvode koji su predmet dotičnog zabranjenog sporazuma.
- 55 Nasuprot tomu, budući da je nadležnost suda pred kojim se vodi postupak na temelju kriterija nastanka štete ograničena na štetu koju je pretrpio poduzetnik čije sjedište se nalazi na području nadležnosti toga suda, tužitelj poput CDC-a, koji je u svom tužbenom zahtjevu obuhvatio odštetna potraživanja više poduzetnika, bi stoga, sukladno sudskoj praksi navedenoj u točki 35. ove presude, morao podnijeti posebne tužbe zbog štete koju je pretrpio svaki od tih poduzetnika pred sudovima na području čije nadležnosti se nalaze njihova sjedišta.
- 56 U pogledu svega prethodno navedenog, na drugo pitanje potrebno je odgovoriti da članak 5. točku 3. Uredbe br. 44/2001 treba tumačiti na način da se – kada se protiv tuženika sa sjedištima u različitim državama članicama tužbom zahtijeva naknada štete, zbog jedinstvene i trajne povrede članka 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u koju je utvrdila Komisija, u kojoj su sudjelovali u više država članica na različite datume i na različitim mjestima – štetni događaj dogodio u pogledu svake od navodnih žrtava pojedinačno te da svaka od tih žrtava može temeljem navedenog članka 5. točke 3. odabrati hoće li tužbu podnijeti sudu mjesta gdje je zabranjeni sporazum bio stvarno sklopljen ili, ovisno o slučaju, gdje je sklopljen posebni sporazum koji se može identificirati kao da je sam uzročni događaj štete, ili pred sudom mjesta u kojem se nalazi njeno registrirano sjedište.

## *Treće pitanje*

- 57 Svojim trećim pitanjem sud koji je uputio zahtjev želi saznati, u biti treba li članak 23. stavak 1. Uredbe br. 44/2001 i načelo učinkovite provedbe zabrane sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja u pravu Unije tumačiti na način da omogućuju da se u slučaju tužbi za naknadu štete zbog povrede članka 81. UEZ-a, članka 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u u obzir uzmu sporazumi o nadležnosti sadržani u ugovorima o isporuci robe kada se takvim uzimanjem u obzir odstupa od pravila međunarodne nadležnosti predviđenih člankom 5. točkom 3. i/ili člankom 6. točkom 1. navedene uredbe.

- 58 Prije rješavanja ovog pitanja, potrebno je navesti da, kada se radi o određenim klauzulama u kojima se navode iznimke koje su također sadržane u navedenim ugovorima, ali koje nisu obuhvaćene područjem primjene Uredbe br. 44/2001, Sud ne raspolaže podacima dovoljnim za davanje korisnog odgovora sudu koji je uputio zahtjev.
- 59 Što se tiče klauzula navedenih u trećem pitanju koje su obuhvaćene područjem primjene navedene uredbe, treba podsjetiti da je u okviru Konvencije o nadležnosti i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, potpisane u Bruxellesu 27. rujna 1968. (SL 1972, L 299, str. 32.), Sud pojasnio da, sklapajući sporazum o izboru suda sukladno članku 17. te konvencije, stranke imaju pravo odstupiti ne samo od opće nadležnosti predviđene člankom 2. te konvencije već i od posebnih nadležnosti predviđenih člancima 5. i 6. iste konvencije (vidjeti presudu *Estasis Saloti di Colzani*, 24/76, EU:C:1976:177, t. 7.).
- 60 Tumačenje Suda u odnosu na odredbe navedene konvencije vrijedi i za odredbe Uredbe br. 44/2001 ako se odredbe ovih akata mogu smatrati istovjetnim, treba istaknuti da je to slučaj i što se tiče članka 17. prvog podstavka iste konvencije i članka 23. stavka 1. te uredbe čiji su tekstovi gotovo identični (presuda *Refcomp*, C-543/10, EU:C:2013:62, t. 19. i 20.).
- 61 Stoga treba zaključiti da sud pred kojim se vodi postupak može u načelu biti vezan sporazumom o prenošenju nadležnosti kojim se odstupa od nadležnosti predviđenih člancima 5. i 6. Uredbe br. 44/2001, koju su nadležnost stranke ugovorile sukladno članku 23. stavku 1. iste uredbe.
- 62 Ovaj zaključak ne dovodi u pitanje zahtjev za provedbom učinkovite zabrane sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja. Naime, s jedne strane, Sud je već odlučivao da pravila materijalnog prava koja se primjenjuju na meritum spora ne mogu utjecati na valjanost sporazuma o prenošenju nadležnosti koji je u skladu s člankom 17. konvencije spomenute u točki 60. ove presude (vidjeti, u tom smislu, presudu *Castelletti*, C-159/97, EU:C:1999:142, t. 51.). Sukladno sudskoj praksi navedenoj u točki 59. ove presude, ovo tumačenje jednako je relevantno za članak 23. Uredbe br. 44/2001.
- 63 S druge strane, treba smatrati da sud pred kojim se postupak vodi ne može, bez dovođenja u pitanje cilja Uredbe br. 44/2001, odbiti uzimanje u obzir sporazuma o prenošenju nadležnosti koji je u skladu sa zahtjevima članka 23. te uredbe samo iz razloga što smatra da sud određen tim sporazumom ne bi u cijelosti osigurao učinkovitu provedbu zabrane sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja ne dopuštajući žrtvi zabranjenog sporazuma da joj se u potpunosti nadoknadi šteta koju je pretrpjela. Naprotiv, treba zaključiti da sustav pravnih lijekova u svakoj državi članici, nadopunjen mehanizmom zahtjeva za prethodnu odluku predviđenog člankom 267. UFEU-a pruža pojedincima u tom pogledu dovoljna jamstva (vidjeti, analogijom, presudu *Renault*, C-38/98, EU:C:2000:225, t. 23.).
- 64 U predmetu poput onoga u glavnom postupku, sud pred kojim se postupak vodi ipak će se morati uvjeriti, prije nego što ispita jesu li ispunjeni formalni uvjeti koje zadnje navedeni članak 23. propisuje, da odnosne klauzule stvarno obvezuju tužitelja u glavnom postupku. Naime, kao što je Sud već navodio, sporazum o prenošenju nadležnosti unesen u ugovor, u načelu može proizvoditi svoje učinke samo u odnosima između stranaka koje su pristale na sklapanje tog ugovora. Kako bi takva klauzula mogla obvezivati treću osobu, u načelu potrebno je da se ta treća osoba s time suglasi (presuda *Refcomp*, C-543/10, EU:C:2013:62, t. 29.).
- 65 Naime, samo u slučaju kada bi, sukladno nacionalnom pravu koje se primjenjuje na meritum, koje je određeno primjenom pravila međunarodnog privatnog prava suda pred kojim se vodi postupak, treća osoba preuzela prvotni ugovor i sva prava i obveze koje iz njega proizlaze, sporazum o prenošenju nadležnosti na koju treća osoba nije pristala bi je ipak mogao obvezivati (vidjeti, u tom smislu, presudu *Coreck*, C-387/98, EU:C:2000:606, t. 24., 25. i 30.).
- 66 Ako su predmetne klauzule obvezujuće za tužitelja u glavnom postupku, potrebno je ispitati znače li one stvarno odstupanje od nadležnosti suda koji je uputio zahtjev što se tiče glavnog postupka.

- 67 U tom pogledu, treba podsjetiti da je nacionalni sud pred kojim se poziva na sporazum o prenošenju nadležnosti dužan tumačiti taj sporazum kako bi utvrdio koji su sporovi obuhvaćeni njegovim područjem primjene (presuda Powell Duffryn, C-214/89, EU:C:1992:115, t. 37., i Benincasa, C-269/95, EU:C:1997:337, t. 31.).
- 68 Sporazum o prenošenju nadležnosti može se odnositi samo na sporove koji su nastali ili će nastati u vezi s određenim pravnim odnosom, što ograničava opseg sporazuma kojim se dodjeljuje nadležnost samo na sporove koji proizlaze iz pravog odnosa u vezi s kojim je taj sporazum i sklopljen. Cilj ovog zahtjeva je izbjeći da jedna od stranaka bude zatečena dodjeljivanjem nadležnosti određenom sudu za sve sporove koji proizlaze iz njezinih odnosa sa drugom ugovornom stranom i potječu iz odnosa različitih od onog povodom kojeg je postignut sporazum o prenošenju nadležnosti (vidjeti, u tom smislu, presudu Powell Duffryn, C-214/89, EU:C:1992:115 t. 31.).
- 69 U odnosu na taj cilj, sud koji je uputio zahtjev trebat će osobito razmotriti da sporazum koji na apstraktan način upućuje na sporove koji proizlaze iz ugovornih odnosa ne obuhvaća spor koji se odnosi na deliktnu odgovornost jedne od ugovornih strana do koje je navodno došlo zbog njena sudjelovanja u zabranjenom sporazumu.
- 70 Naime, budući da pogođeni poduzetnik u trenutku kada je pristao na taj sporazum nije mogao razumno predvidjeti takav spor, i da taj poduzetnik toga datuma nije imao saznanja o nezakonitom sporazumu u koji je bila uključena druga ugovorna strana, ne može se smatrati da je taj spor proizašao iz ugovornih odnosa. Takav sporazum stoga ne dovodi do valjanog odstupanja od nadležnosti suda koji je uputio zahtjev.
- 71 Naprotiv, kada se radi o sporazumu koji upućuje na sporove koji se odnose na odgovornost zbog povrede prava tržišnog natjecanja i koji određuje nadležnost suda države članice različite od države suda koji je uputio zahtjev, sud koji je uputio zahtjev se mora oglasiti nenadležnim, čak i kada taj sporazum dovodi do toga da se ne primjenjuju posebna pravila o nadležnosti iz članka 5. i/ili 6. Uredbe br. 44/2001.
- 72 Stoga je na treće pitanje potrebno odgovoriti da članak 23. stavak 1. Uredbe br. 44/2001 treba tumačiti na način da omogućuje, u slučaju tužbi za naknadu štete zbog povrede članka 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u da se u obzir uzme sporazume o prenošenju nadležnosti sadržane u ugovorima o isporuci robe, iako se takvim uzimanjem u obzir odstupa od pravila međunarodne nadležnosti predviđenih člankom 5. točkom 3. i/ili člankom 6. točkom 1. navedene uredbe, pod uvjetom da te klauzule upućuju na sporove koji se odnose na odgovornost zbog povrede prava tržišnog natjecanja.

## **Troškovi**

- 73 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenoga, Sud (četvrto vijeće) odlučuje:

- Članak 6. stavak 1. Uredbe Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima treba tumačiti na način da se pravilo koncentracije nadležnosti u slučaju više tuženika koje ta odredba ustanovljuje može primjeniti u pogledu tužbe kojom se zahtijeva naknada štete za koju solidarno odgovaraju i u čijem se okviru zahtijeva dostava podataka, od poduzetnika koji su na geografskom i vremenskom planu na različite načine sudjelovali u jedinstvenoj i trajnoj povredi zabrane sporazuma protivnih pravilima tržišnog natjecanja predviđenih pravom Unije koja je utvrđena odlukom Komisije, i to čak i kada je tužitelj povukao tužbu u odnosu**

na jedinog od više tuženika koji ima domicil u državi članici u kojoj se nalazi sud pred kojim se vodi postupak, osim ako nije utvrđeno postojanje tajnog dogovora između tužitelja i navedenog tuženika s ciljem umjetnog stvaranja ili održavanja uvjeta primjene navedene odredbe na dan podnošenja te tužbe.

2. Članak 5. točku 3. Uredbe br. 44/2001 treba tumačiti na način da se – kada se protiv tuženika sa sjedištima u različitim državama članicama tužbom zahtijeva naknada štete, zbog jedinstvene i trajne povrede članka 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u koju je utvrdila Komisija, u kojoj su sudjelovali u više država članica na različite datume i na različitim mjestima – štetni događaj dogodio u pogledu svake od navodnih žrtava pojedinačno te da svaka od tih žrtava može temeljem navedenog članka 5. točke 3. odabrati hoće li tužbu podnijeti sudu mjesta gdje je zabranjeni sporazum bio stvarno sklopljen ili, ovisno o slučaju, gdje je sklopljen posebni sporazum koji se može identificirati kao da je sam uzročni događaj štete, ili pred sudom mjesta u kojem se nalazi njeno registrirano sjedište.
3. Članak 23. stavak 1. Uredbe br. 44/2001 treba tumačiti na način da omogućuje, u slučaju tužbi za naknadu štete zbog povrede članka 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u da se u obzir uzme sporazume o prenošenju nadležnosti sadržane u ugovorima o isporuci robe, iako se takvim uzimanjem u obzir odstupa od pravila međunarodne nadležnosti predviđenih člankom 5. točkom 3. i/ili člankom 6. točkom 1. navedene uredbe, pod uvjetom da te klauzule upućuju na sporove koji se odnose na odgovornost zbog povrede prava tržišnog natjecanja.

Potpisi